

O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGINI IQTISODIYOTI MARKETINGINI RAQAMLASHTIRISHDA XORIJ TAJRIBASIDAN FOYDALANISH

¹Turayeva Gulizahro

Guliston Davlat Universiteti mustaqil tadqiqotchisi,

²Po'latova Odina,

³Sayimov Suxrob,

⁴Tojiboyeva Diyora,

⁵Toshtemirova Sevara,

⁶Turg'unov Ziyodulla,

⁷Xakimjonov Jaxongir,

⁸Yunusov SHoxrux

Guliston Davlat Universiteti talabalari.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7451023>

Annotatsiya: Bugungi kunda respublikamizda muhtaram Prezidentimiz tomonidan qishloq xo'jaligini raqamlashtirish, qishloq xo'jaligi sub'ektlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda bozor tamoyillarini joriy etish, zamonaviy resurs tejovchi va intensiv agrotexnologiyalarni joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2017-yildan 2022-yilgacha butun dunyo bo'ylab «aqli» qishloq xo'jaligi uchun avtomatlashtirilgan tizimlar va texnologiyalarning ommalashishi taxmin qilinmoqda. Xususan, o'zgaruvchan tezlikdagi texnologiya tizimi va GPS-qabul qiluvchi qurilmalar ushbu tarmoq o'sishiga salmoqli hissa qo'shadi. Tobora ko'proq qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilari GPS navigatsiya tizimlaridan foydalanmoqdalar, o'z ishlarida kosmik yo'ldoshlar va dronlardan olingan ma'lumotlarga ishonadilar va o'z ob-havo stansiyalariga ega bo'ladilar.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, Aqli qishloq xo'jaligi, IT-texnologiyalar, eksport-import, shartnoma.

2017 yilning 29-noyabrida muhtaram Prezidentimiz SH.M.Mirziyoyev «Innovatsion rivojlanish vazirligini tashkil etish to'g'risida»gi farmonga imzo chekkan edi. Farmonga ko'ra, qishloq xo'jaligiga innovatsiyalarni joriy etish sohasida eng avvalo, mavjud yer, suv va boshqa tabiiy resurslardan oqilona foydalanish imkonini beruvchi «Aqli qishloq xo'jaligi» konsepsiyasiga asoslangan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining zamonaviy sinalgan shakllarini joriy etish, agrar sektorda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini maksimal darajada avtomatlashtirish, hosildorlikni jiddiy oshirish va moliyaviy ko'rsatkichlarni yaxshilash, shuningdek, mamlakatimiz oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash imkonini beruvchi innovatsion g'oyalar, ishlanmalar va texnologiyalarni joriy etishga ko'maklashish kabi vazifalar vazirlikning asosiy faoliyat yo'nalishlari etib belgilandi. Olimlarning taxminlariga ko'ra, 2050-yilga borib Yer sayyorasi aholisi

9,6 milliardga yetib, ularni oziq-ovqat bilan ta'minlash uchun bugungiga nisbatan 70 foiz ko'p mahsulotlar kerak bo'lar ekan. Ammo, ekologik vaziyatning yomonlashishi, energiya vositalarining qimmatlashuvi va yer unumdorligining pasayib ketishi talab darajasidagi oziq-ovqat ishlab chiqarishga jiddiy to'siq bo'lishi ham ta'kidlanmoqda. Bu muammolarni dehqonchilik faoliyatini o'zgacha usullar asosida boshqarish, xususan, sohaga narsalar interneti konsepsiyasi kabi zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yechimlar kiritish, bir so'z bilan aytganda, «aqlli» qishloq xo'jaligi orqali hal etish mumkin. Hozirgi kunda IT-texnologiyalar yer maydonlarida asosan don ekinlari yetishtirishda faol qo'llanilyapti va bu «aniq dehqonchilik» nomi bilan atalyapti.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

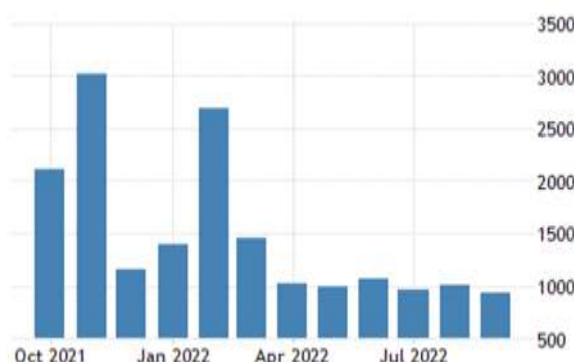
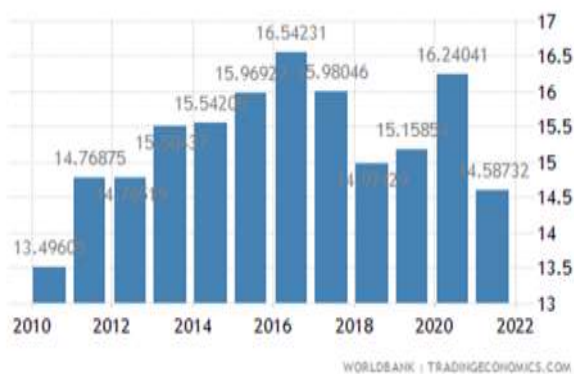
Mutaxassis R. X.Ergashev fikriga ko'ra, bugungi kunda raqamli ishlarni va texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiyot ishida kerakli sifat o'zgarishlariga erishish mumkin. yangi texnologiyalarning keng tarqalishi haqida gapirishga juda erta. Biroq, bozor tahlilchilarining fikriga ko'ra, qishloq xo'jaligida raqamli inqilob yaqinlashmoqda va uning muhim voqealaridan biri uchuvchisiz transport vositalari sohasiga kiradi. Ushbu mashinalar dunyoning ko'plab mamlakatlari uchun dolzarb bo'lgan qishloq joylaridagi ishchi kuchining etishmasligi muammosini hal qilish uchun mo'ljallangan.

MUXOKAMALAR VA NATIJALAR

Rivojlangan davlatlardagi fermer xo'jaliklari IT-texnologiyalar va innovatsiyalarni o'z sohalariga aktiv targ'ib qilib kelishmoqda. Bu - turli datchiklar, sun'iy yo'ldoshlardan olinadigan ma'lumotlar va mobil ilovalardir. Ular yordamida urug'larni ekish, sug'orish, chopiq qilish va aniq bir daladagi hosilni yig'ib olish uchun eng qulay vaqt aniqlanadi. Texnologiyalar yetkazib berishning optimal marshrutini tanlash yoki meva va sabzavotlarning chirib ketishining oldini olish maqsadida omborlardagi haroratni kuzatib borishni ta'minlaydi. Ular yordamida fermerlar xaridorlar bilan bevosita muloqotni yo'lga qo'yadilar, yangi bozorlarga chiqadilar va oldindan buyurtmalar oladilar. Aytaylik, fermerlik harakati bilan shug'ullanib kelayotgan dehqon uzoq yillardan beri bodring o'stirib keladi, mahsulotini eksportchilarga ulgurji narxda sotadi va yangi mavsumga tayyorgarlik ko'rishni boshlaydi. Datchiklar va mobil ilova yordamida u keyingi yil qaysi qishloq xo'jalik mahsulotiga talab ko'proq bo'lishini aniqlashi va aynan shu mahsulotni o'z dalasida o'stirishi mumkin. Agar dalasi ushbu mahsulot yetishtirishga mos kelsa, internet orqali investor topishi va yangi mahsulotni o'stira boshlashi mumkin. Bu mahsulotga bo'lgan talab yuqoriligi tufayli fermerning sotuvdan bo'lgan daromadi ancha yuqori bo'ladi. Bundan tashqari tayyor savdo bozorlari va aniq xaridorlardan kelib tushadigan

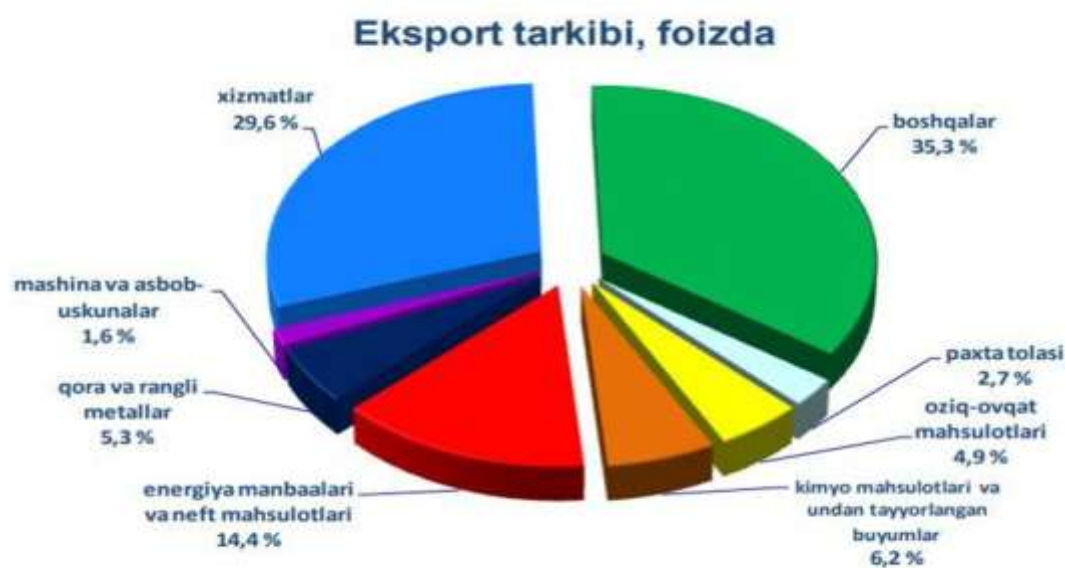
talablar ham mavjud bo'ladi. Fermerda eksportchi bilan savdolashish ehtiyoji qolmaydi, faqatgina yaxshi narx beradigan xaridorni tanlashning o'zi kifoya bo'ladi. Bu agro ishlab chiqarish sektorida texnologiyalarni qo'llashning atigi bir misolidir. Hozirda agrostartaplarga investitsiyalarni aktiv jalb etayotgan davlatlar — AQSh, Xitoy, Hindiston, Kanada, Isroil hisoblanadilar. Bu davlatlardagi investorlar doimo yangi bozorlarni qidirishadi. Respublikamizdagi keng imkoniyatlarni inobatga olib, ushbu sohani rivojlantirish mumkin va shartdir. Hozirda ko'plab fermer xo'jaliklari o'z mahsulotlarini arzon narxlarda eksportchilarga sotishadi. Chunki ularda logistika masalalarini o'rganish, eksport-import shartnomalarni rasmiylashtirish va yangi bozorlarni qidirishga ishtiyoq yo'q. Xarajatlarni qisqartirish, samaradorlikni oshirish - har qanday darajadagi va yo'nalishdagi zamonaviy qishloq xo'jaligi korxonasini rivojlantirishning asosiy maqsadidir. Ushbu yo'lni hali ham oson va tez deb atash mumkin emas.

O'tgan yillar hisobi bo'yicha O'zbekiston oziq-ovqat eksporti 903 mln\$, Niderlandiya eksporti esa 53 mlrd\$ ni tashkil etadi. Aqlli texnologiyalar ko'rsatkichlari samarasi va etishtirish uslubidagi yakuniy natijalar.

Bir necha yillardan beri AQSh, Gollandiya, Yaponiya va Hindistondagi bir nechta yirik ishlab chiqaruvchilar bir haydovchisiz traktorlar va kombaynlarning modellarini sinab ko'rishmoqda. Avtomatik boshqaruv tizimi bilan jihozlangan traktor dala bo'ylab bir nechta aylana yasadi, mustaqil

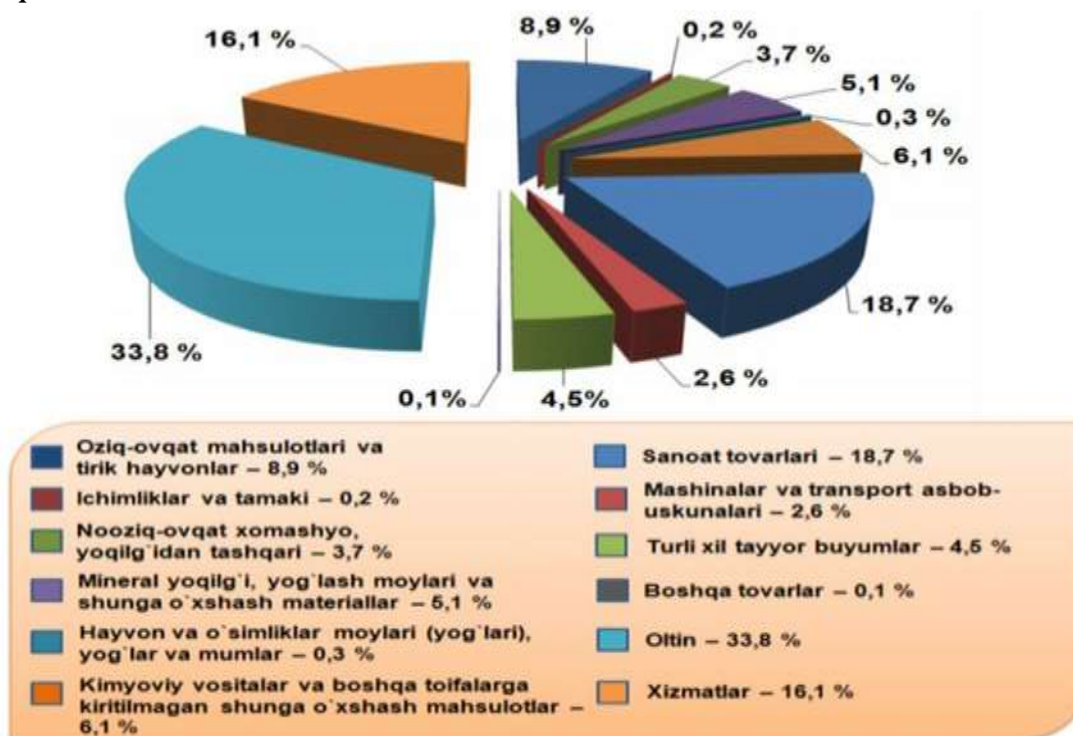
ravishda marshrutni tanladi, erdan unumli foydalandi va yo'lda to'siqqa duch kelib to'xtadi. Bu ajablanarli emas: murakkab texnologiyaning ko'pgina kamchiliklari darhol sezilmaydi va kamchiliklarni bartaraf etish vaqtni talab qiladi. Qishloq xo'jaligidagi ishlab chiqaruvchilar yangi vositalarning tez tarqalishini oldini oladigan asosiy muammo katta investitsiyalarga ehtiyoj sezishidir. Hatto qishloq xo'jaligidagi xoldinglar ham bosqichma-bosqich innovatsiyalarni joriy etishni afzal ko'rishadi, har bir qadamning samaradorligini bosqichma-bosqich baholab, moliyaviy yuklarni taqsimlab, qo'shimcha kreditlardan qochishadi, kichik korxonalar uchun raqamlashtirish sohasidagi yutuqlar hali ham mavjud emas. Qishloq xo'jaligi korxonalarining katta qismi raqamli texnologiyalarni faqat qo'shma moliyalash asosida joriy etishga tayyor, qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilari davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanmog'i lozim. *EKSPORT*: 2021- yilning yanvar-noyabr oylarida mamlakatning eksportyorlari soni 6 109 tani tashkil etib, ular tomonidan 9 323,3 mln. AQSh dollari qiymatidagi tovar va xizmatlar eksport qilinishi ta'minlandi.

O'zbekiston bilan tashqi savdo aylanmasi eng yuqori ulushiga ega bo'lgan davlatlar quyidagilar:

- Xitoy - 18,1% - \$2,8 mlrd;
- Rossiya - 16,3% - \$2,5 mlrd;
- Qozog'iston - 8,4%- \$1,2 mlrd;
- Koreya - 7,1% - \$1,1mlrd;
- Turkiya - 5,6% - \$886,6 mln;
- Qirg'iziston - 2,5% - \$395,2 mln;
- Germaniya - 2,1% - \$337mln;

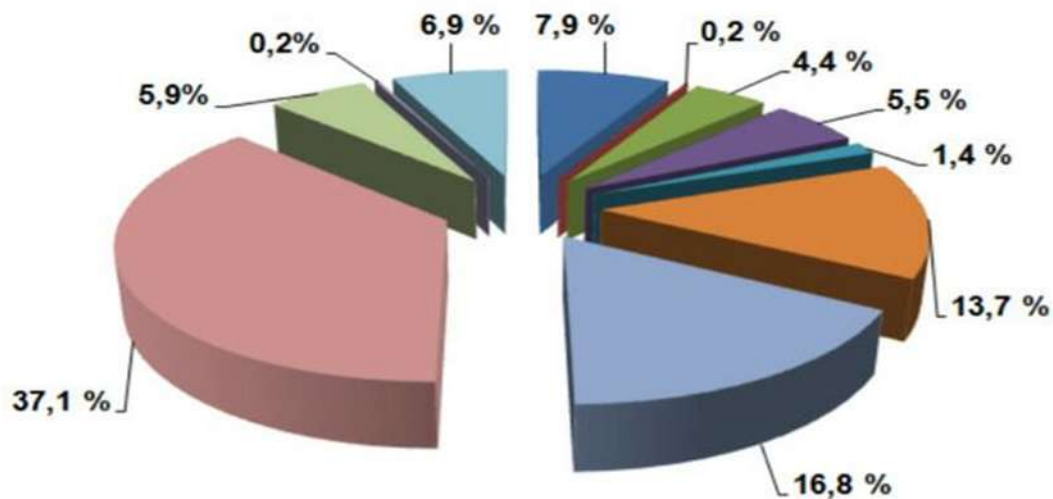
O'zbekiston eksporti tarkibida oltin asosiy o'rinni egallaydi (33,8%), undan keyin sanoat tovarlari (18,7%), xizmatlar (16,1%), oziq-ovqat mahsulotlari va tirik hayvonlar (8,9%), kimyoviy moddalar (6,1%), mineral yoqilg'i (5,1%) va boshqalar.

Hududlar kesimida respublika eksporti tarkibida eng yuqori ulushni Toshkent shahri 19,5% ulush bilan 2 954,7 mln. AQSh dollarini tashkil etdi. Respublika eksporti tarkibida eng quyi ulushni Jizzax viloyati 0,8% ulush bilan 124,1 mln. AQSh dollarini tashkil etdi.

IMPORT: 2021- yilning yanvar-dekabr oylarida import hajmi 21 171,5 mln. AQSh dollarini va 2020- yilga nisbatan 87,2% ni tashkil etdi. Import tarkibida eng katta ulush, mashinalar va transport asbob-uskunolari (37,6%), sanoat tovarlari (16,9%) hamda kimyoviy vositalar va boshqa toifalarga kiritilmagan shunga o'xshash mahsulotlar (13,7%) hisobiga to'g'ri keldi.

Import tarkibida asosiy ulushni mashinalar va transport asbob-uskunolari (37,1%), sanoat tovarlari (16,8%), shuningdek kimyoviy moddalar va shu kabi mahsulotlar (13,7%) egallaydi.

XULOSA

Хулоса килиб айтганда ekologik vaziyatning yomonlashishi, energiya vositalarining qimmatlashuvi va yer unumdorligining pasayib ketishi talab darajasidagi oziq-ovqat ishlab chiqarishga jiddiy to'siq bo'lishiga olib kelmoqda. Bu muammolarni dehqonchilik faoliyatini o'zgacha usullar asosida boshqarish, xususan, sohaga narsalar interneti konsepsiyasi kabi zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yechimlar kiritish, bir so'z bilan aytganda, «aqli» qishloq xo'jaligi orqali hal etish mumkin. Hozirgi kunda IT-texnologiyalar yer maydonlarida asosan don ekinlari yetishtirishda faol qo'llanilyapti va bu «aniq dehqonchilik» nomi bilan atalyapti.

Mutaxassislarning fikriga ko'ra, bugungi kunda raqamli ishlarni va texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiyot ishida kerakli sifat o'zgarishlariga erishish mumkin. yangi texnologiyalarning keng tarqalishi haqida gapirishga juda erta. Biroq, bozor tahlilchilarining fikriga ko'ra, qishloq xo'jaligida raqamli inqilob yaqinlashmoqda va uning muhim voqealaridan biri uchuvchisiz transport vositalari sohasiga kiradi. Ushbu mashinalar dunyoning ko'plab mamlakatlari uchun dolzarb bo'lgan qishloq joylaridagi ishchi kuchining etishmasligi muammosini hal qilish uchun mo'ljallangan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://aniq.uz>
2. <https://uzkimyoimpeks.uz/en/news/made-in-uzbekistan>
3. <https://www.uzdaily.uz/ru/post/45013>
4. R. X.Ergashev, Sh.Sh. Fayziyeva S.N.Xamrayeva “Qishloq xo’jaligi iqtisodiyoti” Toshkent – 2018.
5. A.Burxonov “Qishloq xo’jaligi iqtisodiyoti” Toshkent – 2021.
6. Turayeva, G., Suyunov, S., Ibodullayev, N., Tursunqulova, M., & Rasulova, N. (2022). SANOAT ULUSHINI OSHIRISHDAGI (XUSUSAN ENGIL SANOAT) MUAMMOLAR VA YECHIMLAR. Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot, 1(28), 27-31.
7. Khahharovna, T. G., & Jumaboevich, M. T. (2022). Fintech Development in the Republic of Uzbekistan. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(1), 71-83.